

druhé světové válce Rakousko poskytovalo slovinské komunitě nedostatečnou ochranu v přístupu k dvojazyčnému vzdělávání, v otázce dvojazyčných místních názvů nebo v pojetí sčítání lidu. A jak také dokazují některé nedávné symbolické akty (např. formální omluva prezidenta Alexandra van der Bellena příslušníkům slovinské menšiny), plebiscit je v rakousko-slovinských vztazích stále přítomný. Detlev Rein pak na situaci v Řecku a Turecku, kdy byla existence početné řecké, respektive turecké menšiny v Turecku a Řecku z velké části „vyřešena“ vynuceným transferem obyvatelstva, ukazuje, že v tomto případě mohly být hranice mezi právem šaría a řeckým občanským zákoníkem ve vztahu k případům dědictví v západní Thrákii vyjasněny až na počátku roku 2018 po zdlouhavých soudních řízeních.

Závěrečná kapitola svazku zdůrazňuje aktualizací rozměr knihy a klade zásadní otázku: mohou plebiscity přispět k mírovému řešení současných konfliktů? Jørgen Kùhl ji konkrétně spojuje s probíhající válkou na Ukrajině, neboť Rusko svou invazi částečně zdůvodnilo údajnou diskriminací tamní ruskojazyčné komunity. S ohledem na ruské popírání Ukrajinců jako samostatného národa a Ukrajiny jako suverénního státu je těžké si předsvit plebiscitní scénář, navíc poskytnutí jakýchkoli záruk Ukrajině, které konání plebiscitu podmiňuje, by mohlo inspirovat menšiny v samotném Rusku k tlaku na podobná práva, v čemž by současný kremelský režim jistě spatřoval destabilizační riziko.

Pavel Horák

DOI: <https://doi.org/10.54681/c.2024.2.11>

EWA STAŃCZYK, *Comics and Nation. Power, Pop Culture, and Political Transformation in Poland*, Columbus: Ohio University Press 2022, 211 s.

Knihy polské historičky Ewy Stańczyk je pro českého čtenáře pozoruhodná dvojnásob. Za prvé je zajímavé sledovat, co bylo v Polsku jiné, nebo podobné, pokud jde o předmětný materiál – komiksový seriál. Ten se ve sledovaném období od roku 1918 s ohledem na „velké dějiny“ vyvíjel přece jen v trajektorii, které si byly v mnohém blízké. Pro akademického čtenáře je pak přitažlivé také to, jak Stańczyk své, lokální téma uchopuje a prezentuje západnímu čtenáři.

Stańczyk se vlastně zabývá vývojem komiksu v Polsku, což je téma, kterému se tam v posledních letech dostalo podstatné pozornosti (především je třeba zmínit publikace Adama Ruska nebo výstavu *Teraz komiks!* v krakovském Muzeum Narodowem v roce 2018). Autorka však jako akademička působící mimo rodnou zemi (Universiteit van Amsterdam) oslovuje anglicky psanou

monografií především mezinárodní publikum. A tomu je uzpůsobena i optika, kterou své téma zpracovává.

Zajímá ji přitom v zásadě celé století, období „od vzniku druhé polské republiky v roce 1918, přes přechod ke komunismu po druhé světové válce, otevření se Západu v 70. letech, politickou a ekonomickou transformaci v roce 1989 až po obrat k paměti a autobiografii po roce 2000“ (s. 4). Nesleduje však vývoj polského komiksu jako takový, ale především to, jak se vztahoval k mezinárodnímu kontextu, ke komiksu zahraničnímu, západnímu, tedy specifickou „dynamiku mezi lokálními a importovanými modely, jejich vzájemnou závislost a jejich dialogický vztah“ (tamtéž). A to zvláště v tom ohledu, že komiks jako samotná forma byl po většinu sledovaného období vnímán (ostatně podobně jako v Československu) jako něco importovaného, pocházejícího z „imperialistické ciziny“ a v ní se i zrodilšího, pro domácí prostředí tedy cizího, ba „cizáckého“.

V centru její pozornosti je tedy především to, jak tato umělecká forma (či médium) byla nahlížena skrz ideologické brýle ve specifickém národním prostředí. Stańczyk přitom sleduje interakci mezi specifickými podobami produkce a recepce, tedy to, jak se vzájemně ovlivňovaly, a to v kontextu proměn politiky, ideologie i ekonomiky v průběhu oněch sta let.

Pro čtenáře znalého vývoje českého komiksu je pozoruhodné například líčení různých „adaptačních“ strategií u (ze Západu) přebíraného materiálu. Zatímco retušování dialogových bublin (s. 37) v amerických seriálech známe velmi dobře i z českých periodik 20. a 30. let, překreslování celého seriálu tak, aby se odehrával namísto dánských reálií v polském prostředí (tamtéž), je přece jen již strategie i na naše domácí poměry extrémní. Až překvapivě v lecčems jiný je pak příběh vývoje komiksu poté, co poválečné Polsko skončí stejně jako Československo v sovětské sféře vlivu a zanedlouho i za „železnou oponou“, která však byla v případě Polska, jak ukazuje Stańczyk, výrazně více „děravá“.

Dobové protikomiksové kampaně 50. let Stańczyk uvádí nejen do kontextu obecnějších socialistických kampaní proti „braku“. Sleduje je také na onom Západě, kde probíhala tažení proti komiksu vedená z různých (konzervativních) pozic, ať už ze strany francouzských katolíků, britských učitelů či amerických rodičů vyburcovaných psychology atd. (s. 55–64). Z nich na Východě ochotně přebírali argumenty, ačkoliv kampaně jako takové byly koordinovány na úrovni státu (a ovlivňovány sovětským dohledem) a mířeny také proti Západu jako takovému. Podobně povědomé pak byly i strategie označování toho, čemu dnes u nás i v Polsku říkáme „komiks“, stejně jako došlo k jisté „vulgarizacii“ nedomestikovaného amerického slova „comics“ v 50. letech.

V 70. a 80. letech byl komiks v Polsku podobně jako v normalizačním Československu „osedlán“ a umraven do patřičné „socialistické“ podoby, v Polsku

však, zdá se, s mnohem větší ekonomickou motivací (ta se v našem prostředí projevila až na samém sklonku 80. let). Zcela mimo česká měřítka je pak popisována exportní strategie polských komiksů, které byly vydávány i v zahraničí, a to zdaleka nejen v tom socialistickém (s. 113–116).

Závěrečná kapitola (pojmenovaná stejně jako celá kniha, tedy „Komiks a národ“) se soustřeďuje na historické a „paměťové“ komiksy vydávané po roce 2000, přičemž Stańczyk akcentuje témata nostalgie, traumatu a také „ženské otázky“. Podobné komiksy sice vycházejí i u nás a jejich vydávání také často podporuje stát prostřednictvím grantů ze strany Ministerstva kultury ČR. Nezdá se však, že by jejich prostřednictvím probíhal takový „boj o obraz minulosti“ jako v Polsku.

Jak Stańczyk specifikuje v úvodu, chce svou knihou pomoci „znovu-promýšlet roli populární kultury v budování národa, legitimizaci moci a utváření občanství“ (s. 4), a jelikož se soustřeďuje na to, že se tak dělo především na základě „kulturní výměny, překračování hranic a reimaginace zahraničních děl“ (tamtéž), poněkud tak demytizuje či dekonstruuje příběh o izolovanosti polského (a do jisté míry vlastně přeneseně i českého) komiksu. Kniha již získala i dvě významná ocenění, jedno komiksologické (v roce 2023 Charles Hatfield Book Prize udělovanou americkou Comics Studies Society) a jedno v rámci východoevropských studií (v roce 2024 George Blazycza Prize udělovanou BASEES). I to ukazuje, že se záměr oslovit polským tématem mezinárodní publikum zdařil. Český čtenář však bude přece jen podstatně vnímavějším než ten západní a bude nacházet mnoho inspirativních paralel i odlišností.

Martin Foret

DOI: <https://doi.org/10.54681/c.2024.2.12>

KYRILL KUNAKHOVICH, *Communism's Public Sphere. Culture as Politics in Cold War Poland and East Germany*, Ithaca (N. Y.): Cornell University Press, 2022, 354 s.

Kyrill Kunakhovich's book, *Communism's Public Sphere* is an examination of public life under the communist regimes in Poland and East Germany. His case study focuses on the cities of Leipzig (East Germany) and Kraków (Poland). With the work covering the period from 1944 to the collapse of these regimes with the reunification of Germany in the 1990, it provides an in-depth analysis and an insight to the complexity of everyday life and culture under communism, and how culture played a role in both the political and public spheres as an actor in its own right.